

ЛЕКЦІЯ 3 ДИТЯЧА ПРАЦЯ

Дитяча праця – це праця осіб, які не досягли віку трудової дієздатності.

Дитяча праця – це не види роботи для дітей. Це не корисний трудовий досвід і не учнівство, поєднане з навчанням, яке зміцнює сьогодення дитини і майбутні перспективи.

Дитяча праця у її найгірших формах – це зловживання владою. Це дорослі, що експлуатують юних, наївних, невинних, слабких, уразливих і незахищених задля власного зиску.

З кожних 100 дітей у світі 16 зайняті дитячою працею. У світі 246 мільйонів працюючих дітей. Більшість з них – у країнах, що розвиваються. Деяким не більше 5 років, 185 – до 15 років, 178 зайняті у небезпечних видах праці, таких як :

- з небезпечними механізмами;
- на фермах та плантаціях тощо.

8 мільйонів зайняті найгіршими її формами: збройні конфлікти; дитяче рабство; примусова праця дитяча проституція

Міжнародна організація праці визначає дитячу працю як «роботу, яка позбавляє дітей їхнього дитинства, їхнього потенціалу і їхньої гідності, і що є шкідливим для їх фізичного і розумового розвитку.

У Законі України «Про охорону дитинства» зазначено, що дитиною є особа віком до 18 років. На роботу дозволено приймати дітей, яким виповнилося 16 років, однак для них необхідно створювати безпечні та здорові умови праці.

Порядок застосування дитячої праці визначений законодавством України про працю. Дитина має право на захист від економічної експлуатації та праці, що може бути небезпечною для неї чи заважати її освіті, завдавати шкоди здоров'ю, фізичному, психічному, духовному, моральному або соціальному розвитку.

Одним з негативних наслідків перехідного періоду є залучення дітей до незаконної праці, поширення її найгірших форм. За відсутності дієвого контролю з боку державних органів та громадськості діти здебільшого працюють у небезпечних умовах, що шкодить їх фізичному, психічному і духовному розвитку, перешкоджає процесам соціалізації. Деякі діти потерпають від фізичних або моральних знущань, позбавлені можливості отримати якісну освіту. Ця проблема суспільства повинна бути розв'язана на державному рівні.

Для України проблема праці дітей, поширення її незаконних форм є актуальною. За результатами проведених в Україні наукових досліджень **середній вік початку трудової діяльності дітей у країні становить 12 років і тільки 47,4 відсотка працюючих дітей досягли 15 років** – мінімального віку прийняття на роботу згідно з Кодексом законів про працю. 47 відсотків працюючих дітей мотивують свою трудову діяльність бажанням мати власні гроші, 35 відсотків — важким матеріальним становищем сім'ї, 18 відсотків

розглядають свою трудову діяльність як засіб отримання професійного досвіду.

Відповідно до статті 150 Кримінального кодексу України, експлуатація дитини, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом використання її праці карається арештом до шести місяців або обмеженням волі до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Ті самі дії, вчинені щодо кількох дітей або якщо вони спричинили істотну шкоду для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини, або поєднані з використанням дитячої праці в шкідливому виробництві, караються позбавленням волі від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Якщо згадані дії вчинені організованою групою, вони караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

ЗАГАЛЬНА СИТУАЦІЯ: Значна частина дітей не отримує платні за свою роботу. Рівень трудової активності сільських дітей (у тому числі найгірших форм праці) перевищує аналогічні показники серед міських дітей. Таке співвідношення має місце у будь-якій віковій категорії дітей, незалежно від типу сім'ї. У містах найчастіше трудове навантаження припадає на дітей, які живуть у невеликих за кількістю домогосподарствах. Зі збільшенням у селах кількості домогосподарств практика активного залучення дітей до трудової діяльності поширюється. Але в цілому зі збільшенням кількості дітей у сім'ї активізується рівень залучення до праці. Кількість дітей, які працюють 9 годин і більше протягом тижня, у сільській місцевості в кілька разів перевищує відповідні показники у місті. З віком тривалість праці збільшується незалежно від типу місцевості. Переважна більшість батьків не вбачають істотного зв'язку між роботою дитини та її навчанням, тобто не усвідомлюють негативного впливу праці на навчання. Відсутній дієвий механізм державного контролю стосовно дитячої праці в найгірших її формах, оскільки значна кількість дітей зайнята у неформальному секторі економіки. Згідно з Конституцією України, використання дитячої праці у суспільному виробництві було та залишається формально забороненим. Проте, неформальний сектор використання дитячої праці. Діти стають об'єктом маніпуляції та експлуатації. **Актуальним для України є також завдання ліквідації дитячої проституції, примусової праці, порнографії, торгівлі наркотиками та дітьми – злочинів, які підпадають під країни, але про їхні масштаби фактично немає достовірних статистичних даних.**

Вперше закон, що обмежував тривалість робочого дня дітей 9-13 років до восьми годин, підлітків 13-18 років – 12 год. і забороняв нічну працю дітей та підлітків 9-18 років, прийнятий у 1833 році у Великій Британії.

Міжнародні і державні документи щодо захисту прав дитини

- ✚ Конвенція про права дитини (ратифіковано 27 лютого 1991 р.);
- ✚ Конвенція про заборону та негайні дії щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182 Міжнародної організації праці (ратифіковано 5 жовтня 2000 р.);
- ✚ Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (ратифіковано 3 квітня 2003 р.);
- ✚ Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства;
- ✚ Рекомендація CM/Rec (2009) 10 про викоренення всіх форм насильства щодо дітей;
- ✚ Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III «Про охорону дитинства»;
- ✚ Закон України від 5 березня 2009 року № 1065-VI «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року».

Прийняття Конвенції Міжнародної організації праці про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці 1999 року (№182) у червні 1999 року – 25 років тому – ознаменувало нову еру в довготривалих зусиллях, спрямованих на ліквідацію дитячої праці. Вона викликала безпрецедентну увагу та інвестиції в боротьбу з дитячою працею, а також принесла глибоке відчуття нагальності завдання. **Незважаючи на те, що МОП працювала проти дитячої праці з моменту свого заснування в 1919 році, прийняття Конвенції № 182 активізувало всесвітній рух проти дитячої праці і принесло вкрай необхідний поштовх енергії в цій справі.**

Конвенція закликає до негайних і всеосяжних дій щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці, таких як рабство, торгівля людьми, примусове вербування дітей у збройні конфлікти, комерційна сексуальна експлуатація та використання дітей у незаконній діяльності. Прийняття цієї конвенції доповнило раніше ухвалену Конвенцію про мінімальний вік для працевлаштування (№138) 1973 року.

25 років по тому, факт універсальної ратифікації Конвенції № 182 є великим досягненням, яке слід відсвяткувати.

Однак, все ще існує 160 мільйонів дітей, залучених до дитячої праці, 79 мільйонів з яких зайняті на небезпечних роботах, що є однією з найгірших форм дитячої праці. Кількість дітей, чиє здоров'я, безпека та майбутня здатність процвітати в дорослому віці піддаються ризику через дитячу працю, викликає тривогу і є суворим нагадуванням про те, що високі амбіції, висловлені в Конвенції № 182, ще далекі від того, щоб стати реальністю.

КОНВЕНЦІЯ № 182 КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАБОРОНУ ТА НЕГАЙНІ ДІЇ ЩОДО ЛІКВІДАЦІЇ НАЙГІРШИХ ФОРМ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ (витяги)

Стаття 1 Кожна держава-член, яка ратифікує цю Конвенцію, негайно вживає ефективних заходів щодо забезпечення в терміновому порядку заборони та ліквідації найгірших форм дитячої праці.

Стаття 2 У цілях цієї Конвенції термін “дитина” застосовується до всіх осіб віком до 18 років.

Стаття 3 У цілях цієї Конвенції термін “найгірші форми дитячої праці” включає:

а) усі форми рабства або практику, подібну до рабства, як наприклад, продаж дітей та торгівля ними, боргова кабала та кріпосна залежність, а також примусова чи обов’язкова праця, включаючи примусове чи обов’язкове вербування дітей для викори стання їх у збройних конфліктах;

б) використання, вербування або пропонування дитини для заняття проституцією, виробництва порнографічної продукції чи для порнографічних вистав;

с) використання, вербування або пропонування дитини для незаконної діяльності, зокрема, для виробництва та продажу наркотиків, як це визначено у відповідних міжнародних договорах;

д) роботу, яка за своїм характером чи умовами, в яких вона виконується, може завдати шкоди здоров’ю, безпеці чи моральності дітей.

Стаття 4

1. Національне законодавство або компетентний орган визначають після консультацій із заінтересованими організаціями роботодавців і трудящих види робіт, зазначені в пункті d) статті 3, беручи до уваги відповідні міжнародні норми, зокрема положення параграфів 3 та 4 Рекомендацій про найгірші форми дитячої праці 1999 року.

2. Компетентний орган після консультацій із заінтересованими організаціями роботодавців і працівників виявляє місця здійснення визначених таким чином видів робіт.

3. Перелік видів робіт, визначених згідно з параграфом 1 цієї статті, повинен періодично перевірятися то, якщо необхідно, переглядатися після консультацій із заінтересованими організаціями роботодавців і працівників.

Стаття 5 Кожна держава-член після консультацій з організаціями роботодавців і працівників створює чи визначає відповідні механізми контролю за впровадженням положень, які втілюють у життя цю Конвенцію.

Стаття 6

1. Кожна держава-член розробляє та здійснює програми дій з ліквідації, у пріоритетному порядку, найгірших форм дитячої праці.

2. Такі програми дій розробляються та здійснюються після консультацій з відповідними урядовими відомствами та організаціями роботодавців і працівників, беручи до уваги, в разі необхідності, точки зору інших зацікавлених груп.

Стаття 7

1. Кожна держава-член вживає всіх необхідних заходів для забезпечення ефективного застосування та до тримання положень, які втілюють у життя цю Конвенцію, в тому числі шляхом введення та застосування штрафних або, залежно від обставин, інших санкцій.

2. Кожна держава-член, враховуючи важливість освіти у справі ліквідації дитячої праці, вживає в установ лені строки заходів, спрямованих на:

- a) недопущення залучення дітей до найгірших форм дитячої праці;
 - b) надання необхідної та належної прямої допомоги для припинення заняття дітей найгіршими формами дитячої праці та для їхньої реабілітації і соціальної інтеграції;
 - c) надання всім дітям, звільненим від найгірших форм дитячої праці доступу до безплатної початкової освіти, та, в разі можливості то необхідності, до професійно-технічної підготовки;
 - d) виявлення дітей, які перебувають в особливо важкому стані, та допомога таким дітям;
 - e) врахування особливостей становища дівчат.
3. Кожна держава-член призначає компетентний орган, відповідальний за застосування положень, які втілюють у життя цю Конвенцію.

Стаття 10

1. Ця Конвенція є чинною тільки для тих держав-членів Міжнародної організації праці, чиї ратифікаційні грамоти зареєстровані Генеральним директором Міжнародного бюро праці.

2. Вона набуває чинності через 12 місяців після дати реєстрації Генеральним директором ратифікаційних грамот двох держав-членів.

3. Надалі ця Конвенція набуває чинності для кожної держави-члена через 12 місяців після дати реєстрації її ратифікаційної грамоти

Стаття 11

1. Будь-яка держава-член, яка ратифікувала цю Конвенцію, може після закінчення десятирічного періоду від дати, коли вона початково набула чинності, денонсувати її, направивши документ про денонсацію Генеральному директору Міжнародного бюро праці для реєстрації. Така денонсація набуває чинності через рік після дати її реєстрації.

2. Для кожної держави-члена, яка ратифікувала цю Конвенцію та в річний термін після закінчення згаданого у попередньому пункті десятирічного періоду не скористувалась правом на денонсацію, передбаченим у цій статті, Конвенція залишатиметься чинною на наступні десять років і згодом вона зможе денонсувати цю конвенцію після закінчення кожного десятирічного періоду в порядку, передбаченому в цій статті.

З 2000 року, протягом майже двох десятиліть, світ робив стійкий прогрес у скороченні дитячої праці. Але в останні роки конфлікти, кризи та пандемія COVID-19 занурили ще більше сімей у бідність – і змусили мільйони дітей до дитячої праці. Найбільший сплеск дитячої праці спостерігається серед наймолодших дітей у віці 5-11 років. Майже кожна десята дитина у світі займається дитячою працею.

Уряди вживають різні заходи для боротьби з дитячою працею, зокрема, прийняття національних планів дій та залучення ключових міністерств і профспілок. Важливо враховувати конкретні контексти та виклики в кожній країні, забезпечуючи гнучкість у впровадженні заходів. Однак, у випадку найгірших форм дитячої праці, гнучкість неприйнятна, і Конвенція №182 категорично забороняє їх.

Довгострокове вирішення проблеми дитячої праці полягає у сталому економічному зростанні, подоланні бідності та забезпеченні загальної освіти. Також важливо забезпечити гідну працю для батьків та дітей, які досягли мінімального віку для працевлаштування.

Конвенція №182 вимагає міжнародного співробітництва для викорінення дитячої праці. Однак останніми роками зростання кризових ситуацій призвело до скорочення фінансування відповідних програм. Тому необхідне відновлення глобального руху проти дитячої праці та зміцнення міжнародного співробітництва.

У 2022 році на 5-й Глобальній конференції з ліквідації дитячої праці був прийнятий Дурбанський заклик до дій, який підкреслює необхідність системних заходів та узгодженості політики для викорінення дитячої праці.

ВИКОНАТИ ЗАВДАННЯ, ЩО НАВЕДЕНІ В ПРЕЗЕНТАЦІЇ ДО ЛЕКЦІЇ 3.